

“Історії Русів” у подальших редакціях не дали бажаного результату, що визнав і сам М. Костомаров.

Переїнятий національною ідеєю, почерпнутою з “Історії Русів” і фольклору, М. Костомаров переніс її у статутні документи Кирило-Мефодіївського братства, ідеї якого співзвучні з ідеями європейських політичних та культурних діячів: Я. Коллара, П. Шафарика, В. Караджича та ін. Розходячись у дрібницях, вони відзначались єдиним баченням глобальних проблем: національної (право вільного розвитку кожної нації як окремішності); соціальної (знищення кріпосного права); політичної (федерація слов'янських республік). Утративши свою державність, слов'яни (чехи, словаки, поляки, українці) вбачали політичну свободу у федерації на основі рівноправності. У “Книгах буття українського народу” — головному ідеологічному документі Кирило-Мефодіївського братства — М. Костомаров стисло дає образ історіософської концепції України, згідно з якою історичний шлях людства накреслений Богом.

Відначасно типологічну спорідненість “Історії Русів” з українською та європейською літературами у широкому звертанні до Біблії як арсеналу соціально гострих ідей і викривального пафосу, грізних попереджень і патетичних пророцтв. З огляду на ідейні концепції автора “Історії Русів” М. Костомаров трактує народ України, козацтво, як таке, що не любило ні царя, ні пана і “чистоту християнську держала”. Саме Україні судилося підняти всіх братів-слов'ян на боротьбу за волю. Історичний поступ як вияв духу народу має відповідати моральному закону, тому відоме у сучітв правило — “для доброї цілі дозволяти лихі засоби” — для М. Костомарова і братчиків неприйнятне й аморальне.

З цієї точки зору можна розцінювати й концепцію України Пантелеймона Куліша, що за всіх його хитань та неодноразових змін світоглядних позицій (від козакофільства до козакофобства, від поклоніння “західництву” до нищівної критики його) була вагомим унеском у теоретичне обґрунтування філософії української ідеї. В усіх змінах інтересів, позицій, ідеалів, різноманітних і суперечливих виявах його дуалістичного творчого “я” простежується один ідейний стрижень — піднесення українського народу до самоусвідомлення й ідея України, з огляду на яку розцінюється все розмаїття навколишнього світу. Цілком у дусі часу, відповідно до етапу Т. Зв. “фольклорного романтизму” перші літературні спроби П. Куліша пов'язані із записом і літературною обробкою фольклорних переказів та “Історії Русів”, списком якої він володів (поема “Україна”, роман “Михайло Чарнишенко, або Малоросія вісімдесять років назад”).

Написана як результат політичних поглядів певної суспільної групи, виразно опозиційної та антиімперіалістичної, “Історія Русів” посіла особливе місце в історії суспільно-політичної думки і найяскравішого її репрезентанта Тараса Шевченка. Оцінюючи загальне значення “Історії Русів” для української культури, М. Драгоманов назвав її “предтечею “Кобзаря”.

Т. Шевченко брав з “Історії Русів” цілі картини і ніщо, окрім Біблії, не мало такої сили над системою його думок, як вона. Посилання на “Історію Русів” знаходимо в повістях, написаних на засланні: “Близнець”, “Прогулка с удовольствием и не без морали”, у драматичному уривку “Никита Гайдай”.

“Історія Русів” немовби нагадувала Т. Шевченкові про невечернє багатство, яке тайла рідна історія, для нових тем і сюжетів, що вийшли б за межі родинного побуту, і для ширших громадянських роздумів про долю своєї батьківщини; вона прямо чи опосередковано сприяла формуванню громадянського осмислення минулого, характерного уже для ранніх поем (“Іван Підкова” і “Тарасова ніч” (1839), сприяла глибшому усвідомленню своєї людської гідності, а в гармонії з покликанням прислужилася до виходу поетичної збірки “Кобзар”, поеми “Гайдамаки”, поем періоду “Грех літ”.

Аналіз творів “Розрита могила”, “Великий льох”, “Чернець”, “Сліпий” та інших в аспекті досліджуваної проблеми дозволив визначити заслугу Т. Шевченка в реалізації здобутків автора “Історії Русів” та своїх попередників у створенні літератури на новій основі, піднесенні й становленні сучасної літературної української мови, активізації й пробудженні національної свідомості, створенні типу національної культури, розширенні проблематики, форм, урізноманітненні характеру зв'язків з європейською культурою, що були і залишаються обов'язковими для письменників наступних поколінь.

З “Історією Русів” та іменем Т. Шевченка українська література входить у свідомість інаціональної критики як нова велика література, представники якої з огляду на проголошувані концепції свободи і справедливості порівнюються з найвидатнішими явищами у світі.

У висновках до третього розділу стверджуємо, що новий підхід до відтворення життя заперечував застарілі естетичні каноли і схеми; раціональне поступалося місцем емоційному, розкутість стилю — збагаченню нових тем, сюжетів, мотивів (ліричні, соціально-побутові, історичні), розробкою нових жанрів (елегія, пісня, романс, думка, балада, ліро-епічна поема, історична трагедія, історичний роман); збагаченню арсеналу художніх засобів (використання міфів, символів; висока культура віршування; урізноманітнення строфіки, поглиблення музичності, збагачення ритміки) — все це привнесли у літературу романтики 30-40-х рр. і Т. Шевченко. Створивши українську романтичну школу, вони стали найяскравішими виразниками епохи національного відродження, теоретиками і практиками народності літератури (М. Костомаров, П. Куліш), а “Історія Русів” — предтечею, імпульсом і джерелом українського романтизму.

ВИСНОВКИ

У загальних висновках систематизовано основні положення й узагальнено проблеми щодо багатоплановості (а не бінарності, як то